

MARKKU KEKÄLÄINEN

Kohteliaisuus ja tuntemattoman kohtaaminen

Filosofian kandidaatti Markku Kekäläinen hahmottelee 1700-luvun länsieurooppalaisen kohteliaisuuden tapaa käsitellä tuntemattomia inhimillisiä suureita seurallisuuden kontekstissa.

■ Varhaismodernin Euroopan kohteliaisuuskulttuuri eri variaatioineen on yhdellä tasolla nähtävissä vastauksena inhimillisen moneuden haasteeseen, koodistona jonka puitteissa toisilleen tuntemattomat saattoivat luoda puitteet toimivalle seurallisuudelle. Kuinka vastavuoroisen miellyttämisen taidoksi ymmärretty kohteliaisuus mahdollisti tuntemattoman kohtaamisen ja mitä ehtoja se kohtaamiselle asetti? Esimerkit ovat Englannista.

Villeys ja sivilisaatio

Länsieurooppalaisen kohteliaisuuskulttuurin esimuodot löytyvät sydänkeskiajan provençalaisesta *chanson de geste* -trubaduuri-kulttuurista. Tärkeä käännekohta oli Italian renessanssihoveissa syntynyt hovimiesihanne, joka ritarihyveiden sijaan painotti kohteliaan keskustelun, humanistisen ja esteettisen sivistyksen sekä seuratapojen merkitystä. Tämä ideaali sai lukuisia muunnelmia uuden ajan ensimmäisten vuosisatojen Euroopassa.

Kohteliaisuuskulttuurin olennainen lähtökohta oli pessimistinen näkemys luonnontilaisesta ihmisestä; luonnontilainen ihminen elää väkivallassa ja barbariassa ja hän on ennen muuta asosiaalinen. Ihmisen luonnonmuoto oli enemmän tai vähemmän pakolla sovitettava sivilisaation asettamiin normeihin. Näin kohteliaisuus nähtiinkin pääsääntöisesti joko luonnolle vastakkaisena tai ainakin paranneltuna luontona; juuri kohteliaisuuden keinotekoisuus joutui myöhemmin 1700-luvulla problematisointien

keskiöön, kun ihmisen luonnontilaista muotoa tulkittiin uudelleen.

Luonnon ja sivilisaation vastakkainasettelusta voidaan mainita esimerkkinä se, että englannin kielen *civility*, jonka latinalainen kantamuoto oli vielä keskiajalla viitannut valtiollisiin velvollisuuksiin, alkoi 1500- ja 1600-luvulla saada laajemman merkityksen. Termi oli käytössä muun muassa kuvattaessa eurooppalaisten yhteiskuntien eroa vastikään löydettyihin intiaaniyhteisöihin tai Englannin tapauksessa Irlantiin. Ja vastakohtaparina oli tällöin villeys tai barbaria.¹ Sivilisoituneella käyttäytymisellä ymmärrettiinkin yleistä käyttäytymisen standardia, jonka keskeinen komponentti oli itsekontrolli. Tämä ominaisuus erotti sivilisoituneen aikuisen lapsesta, villi-ihmisestä, ei-herrasmiehestä, ei-sivilisoituneesta ihmisestä ylipäätään.

Kohteliaisuuden määrittelyt luonnollisestikin perustuivat rajanvetoihin ei-kohteliaisuuden kanssa, ja näitä voi tarkastella muun muassa juuri sivilisaatio-villeys, järjellisyys-ei-järjellisyys, täysikasvuisuus-lapsuus, eliitti-tavallinen kansa kaltaisten dikotomioiden kautta. Hieman samaan tapaan kuin *Michel Foucault* näkee varhaismodernin järjen konseptin konkretisoituvan hulluuden ja hullun diskurssin poissulkemisen aktissa, myös kohteliaisuus yhdellä tasolla tuotti itsensä poissulkemisen käytäntöjen kautta.

Tulkintojen jatkumo

Kohteliaisuuskulttuurin kannalta keskeiset käsitteet *politeness* tai *civility*, *politesse* ja *civilité* eivät suinkaan olleet yksimerkityksisiä *l'ancien régime* Euroopassa; kiistoissa niiden sisällöstä heijastuivat aikakauden poliittiset, uskonnolliset ja sosiaaliset jännitteet. Kohteliaisuus olikin vilkkaan keskustelun ja eri suuntaisten määrittelyjen kohteena 1600- ja 1700-luvulla sekä Englannissa että Ranskassa, joten monoliittisesta ilmiöstä ei ole kysymys; pikemminkin eri tahoille haaroittuneista sarjoista tulkintoja ja uudelleentulkintoja.

Kohteliaisuudessa on erotettavissa kolme keskeistä ulottuvuutta. Yksi on ihmisluonnon sivilisoiminen tai hiominen; puhema-
neerien ja ruumiin kielen kultivoiminen.

Toinen viittaa poliittisen kontrollin alueelle, sivilisoivan hoviyhteisön tyyppiisiin ilmiöihin – sosiaalinen harmonia ja rauha olivat keskeisiä termejä tässä yhteydessä. Kolmas on eräänlainen polis-ulottuvuus, vapaasti mielipiteitä vaihtavien kansalaisten toimintapiiri. Tämä liittyy niin kutsuttuun porvarilliseen julkisuuteen ja sen keskusteluinstituutioihin.²

Kohteliaisuuden kaikki ulottuvuudet olivat aikalaiskeskusteluissa läsnä. Mitä on ”todellinen” kohteliaisuus: onko se sosiaalisten hyveiden täydellistymä, vai tarjoaako se vain soveliaan naamion häikäilemättä omaa etuaan ajaville yksilöille? Onko siis sosiaalisten maskien työstäminen ja kantaminen merkki kehittyneestä sivilisaatiosta vai päinvastoin ihmisen vieraantumisen todellisesta luonnostaan ja minuudestaan sekä aidosta yhteisöllisyydestä? Edelleen, onko kohteliaisuus peruuttamattomasti sidoksissa poliittiseen tyranniaan, absolutistiseen kuningasvaltaan ja sen vaatimiin rituaaleihin – olihan erityisesti hovikohteliaisuuden julkilausuttu päämäärä sosiaalisen ja poliittisen vakauden varmistaminen – vai tarjoaako se eriarvoisuuden maailmassa lupauksen tasavertaisista suhteista kansalaisten välillä? Toisin sanoen, korostuuko kohteliaisuuden määrittelyssä enemmän poliittisen kontrollin aspekti vai voisiko käsite viitata enemmän ’poliksen’ suuntaan, vapaiden kansalaisten mielipiteiden vaihtoon ja julkiseen keskusteluun?

Englantilaisessa keskustelussa näkemykset kohteliaisuuden arvosta sekoittuivat uskonnollisiin ja poliittisiin teemoihin: anti-katolisuus ja kompleksinen suhde Ranskan kulttuurihegemoniaan sävyttivät monia tulkintoja. William Hogarthin ksenofobinen ja yläluokkaista kohteliaisuuskulttuuria irvailleva satiiri on hyvin tyyppillinen esimerkki 1700-luvun alkupuolella yleistyvistä asenteista. On kuitenkin huomautettava, että myös sosiaalisen satiirin yhteydessä kohteliaisuus ja sen keskeiset elementit saattoivat saada positiivisia määrittelyjä. Muun muassa kirjailija Henry Fielding esittää esseessään *Essay on Conversation* kohteliaisuudesta tulkinnan, jossa painottuu kristillinen lähimmäisen palvelemisen ajatus – kuitenkin

kin yhdistyneenä näkemykseen seurallisuudesta keskinäiseen miellyttämiseen perustuvana kanssakäymisenä.³

Miellyttämisen taito

Tarkastelen jatkossa ensimmäistä kohteliaisuuden kolmesta edellä mainitusta ulottuvuudesta, miellyttämiseen tähtäävää ulkoisen käyttäytymisen kontrollia ja hiomista. Kohteliaisuuskulttuurin ydin on pyrkimys vastavuoroiseen miellyttämiseen; teema läpäisee kohteliaisuuden määrittelyt muista eroavuuksista riippumatta. Tämä merkitsi yleistä velvollisuutta mukauttaa minuis toisten herkkyyden ja tuntemistavan mukaisesti. Herrasmiehen tuli jatkuvasti olla tietoinen toisten reaktioista ja kyetä ennakoimaan heidän käsityksensä hänestä itsestään. Hänen tuli tutkiskella itseään pysyvästi yleisöstään tietoisena.

Ranskalaisen kirjailijan La Bruyère’n määritelmät ovat klassisia. Hän kirjoittaa: ”Kohteliaisuus ei aina kannusta hyvyyteen, tasapuolisuuteen, myötämielisyyteen, kiitollisuuteen; mutta se luo ainakin näiden ominaisuuksien näennäisen vaikutelman, ja se saa ihmisen ulkoisen olemuksen näyttämään sellaiselta kuin hänen tulisi olla sisäisesti.” Ja hän jatkaa hieman myöhemmin: ”Minusta näyttää siltä kuin kohteliaisuuden henki olisi huolenpito siitä, että kanssaihmiset ovat puheemme ja käytöksemme vuoksi tyytyväisiä meihin ja itseensä.”⁴

Sitaateissa kohtaamme kaksi toisiinsa liittyvää lähtökohtaa. Ensiksikin kohteliaisuus perustuu näyttämöllisyyteen tai lumeeseen, ulkoisen ja sisäisen minän erotteluun. Toiseksi, ulkoisen tai julkisen minän pyrkimyksenä on juuri miellyttäminen.

Kohteliaisuuden tematisoinneissa toistuukin jännite tuotetun ja hiotun, miellyttämisen periaatteelle alistetun ulkoisen minän

1 *Anna Bryson*, *From Courtesy to Civility: Changing Modes of Conduct in Early Modern England* (Oxford 1998), s. 49–52.

2 *Peter France*, *Politeness and its Discontents* (Cambridge 1992), s. 55.

3 *Henry Fielding*, *Miscellanies: Volume One* (Oxford 1972), s. 121–125.

4 *Jean de La Bruyère*, *Caractères* (Paris 1915), s. 191–192.

ja tämän fasadin takana olevien moraalisten kvaliteettien välillä. Monet pohdinnat kohteliaisuuden arvosta kiertyivät juuri tämän kysymyksen ympärille. Lordi Chesterfieldin katsomusta voinee pitää aristokraattisesti painottuneen kohteliaisuuskulttuurin edustajan loppuun saakka viljeltynä näkemysnä. Hänen mukaansa hyve on kohteliaisuuden raaka-ainetta, jota tulee hioa ja jalostaa. Hän kirjoittaa: ”Hyveellä ja oppineisuudella, kuten kullalla, on oma itseisarvonsa, mutta jos niitä ei ole hiottu, ne menettävät suuren osan loistostaan.” Illuusiottomalle tyylilleen uskollisena hän jatkaa, että kiillotettu messinki tekee useimpiin suuremman vaikutuksen kuin muokkaamaton kulta.⁵

Merkityksellinen piirre kohteliaisuuskulttuurissa on tasavertaisuus. Konventioiden hallinta, sivistys, seuralämän tuntemus antoivat avaimet tasavertaiseen dialogiin saman *polite societyn* jäsenten kanssa. Koska keskustelu on kohteliaisuuden ensisijainen näyttämö, tasavertaisuus tässä kontekstissa merkitsi kuuntelijan ja puhujan roolien vastavuoroista vaihtamista.⁶

Kaupungin polyfonisuus

Kohteliaisuuskulttuurin keskeiset näyttämöt olivat hovi ja kaupunki. Niiden edustamat kohteliaisuuden muodot eivät langenneet yksiin, mutta toisaalta niillä oli paljon yhteisiä lähtökohtia ja niiden välillä oli runsaasti vuorovaikutusta. Etenkin Englannissa hovielämään ja parlamentin toimintaan osallistuvat aristokraatit muokkasivat omilla koodeillaan ja arvoillaan Lontoon urbaania miljöötä ja mentaliteettia. Aristokratian urbanisoitumisella oli huomattava merkitys kaupunkikohteliaisuuden kehittymisen kannalta – seikka johon muun muassa Voltaire Lontoossa oleskellessaan kiinnitti huomiota.⁷

Lontoon kaupunkikohteliaisuuden muotoutumisen taustalla oli myös joukko demografisia ja topografisia muutoksia. Ensimmäisen väkiluvun kasvu ylitti kaiken aiemmin nähdyt: kuningatar Elisabetin kuollessa Lontoossa oli reilut kaksisataatuhatta asukasta, kahdeksannentoista vuosisadan alkaessa noin puoli miljoonaa ja vuosisadan

päätyessä hieman alle miljoona. Kasvun taustalla oli tietenkin Britannian yleinen taoudellinen kehitys, mutta toinen merkityksellinen syy oli maalaisaristokratian joko pysyvä tai osavuotinen asettuminen kaupunkiin.

Lontoon sosiaalinen geografia rakentui samanaikaisesti uudelleen. Vanhan korporatiivisen yhteisöllisyyden murentuessa ja kaupunkitilan eriytyessä kahvihuoneista, huvipuistoista, teattereista ja kävelypuistoista muodostui uuden tyyppisen kaupunkisosaalisuuden näyttämöitä, joilla toisilleen tuntemattomat ihmiset kohtasivat ilman tarkkaa tietoa vastapuolen säädystä, taustasta tai asemasta.

Kaupunkikohteliaisuus onkin yhdellä tasolla ymmärrettävissä pyrkimyksiksi hallitua polyfonisena tai jopa kaoottisena näyttäytyvää todellisuutta. Mittasuhteiltaan hallitsemattomaksi kasvaneen kaupunkimiljöön lisäksi ihmisiä erottavat moninaiset poliittiset, uskonnolliset ja taloudelliset riskitilanteet loivat tilanteen, jossa kulttuurista, käytöstavoista ja maun kultivoinnista tuli yhtenäisyyttä luova tekijä.⁸ Traditionaalisten kontrollin instanssien menettäessä otteensa hahmottomasta todellisuudesta kohteliaisuuden instituutio tarjosi vaihtoehdon vanhoille auktoriteetin muodoille.

Tällöin yleistyneiden urbaanille keskiluokalle suunnattujen tapaoppaiden taustalla oleva sosiaalisten suhteiden filosofia on vastavuoroisen miellyttämisen ja kanssaihmiten palvelemisen lisäksi tiivistettävissä konsensusuksen ja suvaitsevaisuuden termeihin.⁹ Kohteliaisuuden koodi vastasi tarpeeseen hallita sekoittunutta sosiaalista avaruutta.

Etäinen arvokkuus

Seuraavassa tarkastelen kahden kahdeksannentoista vuosisadan kirjoittajan tulkintoja kohteliaan seurallisuuden ehdoista. Toinen on skotlantilaissyntyinen James Boswell (1740–95), joka edustaa Lontoon julkiselle elämälle tyyppillistä kaupunkikohteliaisuutta. Boswellhan tunnetaan ennen muuta klassisesta Tohtori Johnsonin elämäkerästä sekä omasta kirjeenvaihdostaan ja päiväkirjoistaan. Toinen kirjoittaja, Philip Dormer Stanhope eli jo mainittu lordi Chester-

field (1694–1773), on selkeämmin hovipiireissä liikkuva aristokraatti. Hänen kirjeensä ovat aikakauden tapa- ja kulttuurihistorian kannalta tärkeä dokumentti.

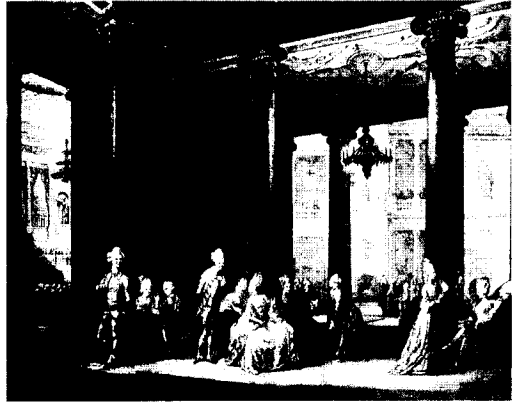
James Boswell kuvaa tuntemuksiaan muutettuaan Skotlannista Lontooseen:

”Lontoo on epäilemättä paras mahdollinen paikka sellaiselle, joka haluaa nähdä ihmisiä ja erilaisia elämäntapoja. Sen vapaa ja oikullinen elämäntahti synnyttää monenlaisia mainioita ja erikoislaatuisia ihmistyyppiä. Valtaisa ihmisvilinä ja työn ja huvittelun touhu, tavaton julkisten huvipaikkojen määrä, ylevät kirkot ja suurenmoiset rakennukset kiihottavat, huvittavat ja ylentävät ihmismieltä.”¹⁰

Moneus ja erilaisuus ovat keskeisiä havaintoja tässä katkelmassa – eikä siinä ole pelon, uhan tai minuuden katoamisen alaspölyä; suurkaupunki on rannaton ihmisten ja elottomien objektien meri, mutta ilmiselvästi kirjoittaja arvelee kykenevänsä siinä orientoitumaan.

Hieman aiemmin Boswell on pohdiskellut urbaania habitustaan: ”Lontooseen tultuani olen alkanut tavoitella tyynen hienostunutta käytöstapaa sen metelöivän ja sivistymättömän käyttäytymisen sijasta, joka viime aikoina on ollut minulle mieleen. Olen huomannut, että pystymme jossakin määrin muokkaamaan itseämme haluamaamme suuntaan. Sitä paitsi harjoitus muovaa ihmisen millaiseksi hyvänsä. Olin nyt tyytyväinen havaitessani itseni viileäksi, vaivaantumattomaksi ja rauhalliseksi.”¹¹

Sitaatista on pelkistettävissä kaksi komponenttia. Ensiksikin ulkoasun läpinäkymättömyys: tässä ei puhuta persoonallisesta itseilmaisusta, ei yksityisten tunteiden esittämisestä, vaan tyynestä ja hiotusta fasadista, kohteliaan etäisestä habituksesta. Tällainen stoalaisuutta muistuttava asenne kätkee sisäiset mielenliikkeet ja mukauttaa tavat ympärillä olevien ihmisten tapoihin. Niinpä julkinen esiintyminen ei ole ikkuna sisäiseen minään vaan välittynyt konstruktio, joka edellyttää monimielisyyttä ja verhoutumista.¹² Toiseksi, tämä julkinen hahmo on muokattavissa. Ruumiin kieli ja puhemanee-

Pantheonissa Lontoon Oxford Streetillä järjestettiin konsertteja, naamiaisia ja muita polite societyn suosimia huveja. Richard Erlom, The Inside of the Pantheon on Oxford Road (1772).

rit, pukeutuminen, tavat ja tottumukset ovat raaka-ainetta, josta tietoisella kasvatuksella ja itsekasvatuksella muovataan käytösihanteisiin sopeutettu julkinen olemus.

Läpinäkymätön vaivattomuus

Lordi Chesterfield näkee niin ikään läpinäkymättömän ja varautuneen mutta samalla vaivattoman käyttäytymisen kohteliaan seurallisuuden perusedellytyksenä. Asenne mahdollistaa inhimilliset kohtaamiset ja toimivan sosiaalisuuden, mutta estää osapuolia vahingoittamasta toisiaan.

5 *Lord Chesterfield*, *The Letters of Philip Dormer Stanhope, Earl of Chesterfield*. Toim. Lord Mahon (London and Philadelphia 1892), s. 63.

6 *Lawrence E. Klein*, *Shaftesbury and the culture of politeness: Moral discourse and cultural politics in early eighteenth-century England* (Cambridge 1994), s. 4–5.

7 *Bryson* 1998, s. 60–62.; *Carl E. Schoerke*, ”The Idea of the City in European Thought: Voltaire to Spengler” – *The Historian and the City*. Toim. Oscar Handlin ja John Burchard (Cambridge, Mass. 1963), s. 95–98.

8 *Roy Porter*, *English Society in the Eighteenth Century* (London 1983), s. 322.

9 *Jacques Carré*, Introduction – *The Crisis of Courtesy: Studies in the Conduct-Book in Britain, 1600–1900*. Toim. Jacques Carré (Leiden, New York, Köln 1994), s. 5–6.

10 *James Boswell*, *Boswell’s London Journal, 1762–1763* (London 1951), s. 68–69.

11 *Boswell* 1951, s. 47.

*Englantilainen satiiri otti maalitaulukseen bienoston mannermaisat tavat. Huomaa kontrasti aition ilottoman muodollisuuden ja permannon vapautuneen naurun välillä. William Hogarth, *The Laughing Audience* (1733).*

Yksityisyyden sulkeistaminen on kohteliaan seurallisuuden keskeinen aksioma. Hän kirjoittaa pojalleen:

"Aivan ensimmäiseksi, karkota kaikki itsekkeskeisyys tavastasi keskustella, ja älä koskaan edes ajattele huvittavasi seuralaisia henkilökohtaisilla asioillasi tai yksityisillä afääreilläsi; vaikka ne kiinnostavat sinua, ne ovat ikävyyttäviä ja sopimattomia kaikkien muiden mielestä; ja sitä paitsi, ihminen ei voi pitää yksityisasiotaan liian salassa."¹³

Onkin syytä olla varautunut lähes kaikkien seurassa, mutta varautuneisuutta ei missään tapauksessa saa näyttää; on epäkohteliasta näyttää varautuneelta, mutta on vaarallista olla sitä olematta.¹⁴

Epäpersoonallisuuden vaatimus, yksityisyyden suojaaminen ja kanssaihminen yksityisyyden kunnioitus kohteliaan seurallisuuden edellytyksinä toistuvat tämän tästä tapoja koskevassa kirjallisuudessa 1600- ja 1700-luvulla. James Boswell kirjoittaa:

"Niin heikko ja epätäydellinen on ihmisluonto, että se ei kestä lähempää tarkastelua

yhdessäkään tapauksessa; ja niinpä sellainen, joka avautuu täysin, heikentää vääjäämättä lähipiirinsä arviota itsestään."¹⁵

Ja vaatimus on vastavuoroinen. Boswell viittaa Jonathan Swiftin *Gulliverin retkiin*, jonka eräässä katkelmassa kuvataan inhoa, joka syntyy, kun ihmisen fyysisistä olemusta joudutaan tarkastelemaan mikroskooppisesta perspektiivistä. Sama pätee myös mentaalisin ominaisuuksiin:

"Samalla tavalla meidän tulee menetellä suhteessa sielullisiin ominaisuuksiin; meidän ei koskaan tule tutkia tarkasti naapureidemme luonnetta."¹⁶

Kyseessä on molemminpuolinen julkisivun vaaliminen. Lordi Chesterfield kylläkin varoittaa käyttäytymisestä, jota hän kutsuu rikkolliseksi imarteluksi: se merkitsee kanssaihminen paheiden ja rikosten puolustamista ja rohkaisemista. Hän kuitenkin jatkaa: "Maailmassa ei kuitenkaan voi elää suhtautumatta rakastettavan suvaitsevaisesti ihmisten heikkouksiin sekä viattomiin joskin naurettaviin turhamaisuuksiin." Jos kanssaihmisillä on vaarattomia illuusioita omista avuistaan, on parempi tehdä heidät ystäviksi suvaitsemalla erehdyistä kuin vihollisiksi yrittämällä avata heidän silmänsä.¹⁷

Tuntemusten kuunteleminen

Seurallisuus ymmärrettyinä vastavuoroisen miellyttämisen taitona oli koodisto, jonka puitteissa toisilleen tuntemattomat ihmiset saattoivat luoda toimivan sosiaalisen yhteyden alistumalla tälle kaikkia sitovalle periaatteelle. Kyseessä oli teatraalinen esiintyminen sosiaalisen elämän näyttämöillä; ja tässä kontekstissa jokaisen oli yhteisen edun nimissä hyväksyttävä tietty lume ja seremoniallisuus.

Lordi Chesterfield kirjoittaa pojalleen:

"Miellyttämisen taito on erittäin välttämätöntä omata, mutta hyvin vaikea saavuttaa. Sitä voi tuskin palauttaa yksiselitteisiin sääntöihin; ja sinun oma hyvä vaistosi ja havain-

Suurkaupungin hämmentävä moneus vaati käyttäytymisen koodien uudelleenmäärittelyä. L. P. Boitard, The Charing Cross Evening Frolic (1756).

nointisi opettaa sinua enemmän kuin mihin minä pystyn. Tee siten kuin tahdot sinulle tehtävän on varmin menetelmä mitä miellyttämiseen tulee. Havainnoi tarkkaan, mikä muissa miellyttää sinua, ja mahdollisesti samat seikat sinussa miellyttävät muita. Jos sinua miellyttää toisten rakastettavuus ja huomaavaisuus sinun mielenlaatuasi, makuasi tai heikkouksiasi kohtaan, luota siihen, sama rakastettavuus ja huomaavaisuus sinun taholtasi heitä kohtaan miellyttää heitä.”

On omaksuttava kulloisenkin seurueen tyyli, tunnelma ja mielentila. Tämä on yksilön huomaavaisuutta enemmistöä kohtaan, lordi Chesterfield painottaa.¹⁸

Miellyttämisen koodisto loi puitteet seurustelulle niin vierasmaalaisten, eri uskontunnustusten edustajien kuin sosiaalisesti alempi- tai korkeampiarvoistenkin kanssa. Todella hyvin kasvatettu keskustelelee vaivautumatta vaikka kaikkien maailman kuninkaallisten kanssa.¹⁹

”Maailman tulee olla kielioppisi”, lordi Chesterfield tiivistää. Kuvitteellisessa dialogissa hän luo karikatyyrin ksenofobisesta englantilaisesta Roomassa. Tämä kiroileva ja vulgääri britti ihmettelee kuinka joku yli-päättään voi tulla toimeen näiden vierasmaalaisten kanssa; kaikki heidän seremoniansa ja formaliteettinsa saavat puhujan tuntemaan olonsa todella epämukavaksi ja senpä takia hän onkin vakaasti päättänyt välttää kanssakäymistä näiden kanssa. Keskustelukumppani vastaa, ettei hän ole vieraiden seurassa sen enempää nolo kuin pe-loissaankaan: koska olen vapautunut hei-

12 Klein 1994, s. 92–93.

13 Chesterfield 1892, s. 85–86.

14 Chesterfield 1892, s. 83.

15 James Boswell, Boswell's Column. Toim. Margery Bailey (London 1951), s. 140.

16 Boswell 1951, s. 148.

17 Chesterfield 1892, s. 88–89.

18 Chesterfield 1892, s. 85–86.

19 Lord Chesterfield, Letters to His Son and Others (London 1935), s. 8.

Kabviloiden ja huvipuistojen seurallisuudessa yhdistyi anonyymi kohteliaisuus sosiaaliseen kirjavuuteen. Thomas Rowlandson, Vauxhall Gardens (1784).

dän seurassaan, he ovat vapautuneita minun seurassani; osaan heidän kieltään, ja keskustelemalla heidän kanssaan opin tuntemaan heidän luonteensa, hän vastaa.²⁰ Tunteuttomien kanssaihminen luonteita tulee herkeämättä tarkkailla, heidän tapojaan opiskella, kuunnella heidän tuntemuksiaan ja mielipiteitään sekä keskinäisen miellyttämisen periaatetta noudattaen sopeuttaa oma käyttäytyminen niihin.

Kahdeksannentoista vuosisadan kohteliaisuuskulttuurissa näyttäytyykin ankaran konformismin – epäsoivan puheen ja käyttäytymisen poissulkemisen – ja toisaalta tunteuttomien kansoittamalle maailmalle avoimen toleranssin ja uteliaisuuden välinen jännite.

Tunteuttoman kohtaaminen edellytti etäisyyttä, persoonallisen elämän ja yksityis-

ten luonteenpiirteiden työntämistä kulissein. Sosiaalinen kanssakäyminen on tässä yhteydessä nähtävä esittämisenä, ei itseilmaisuna: kohtaamistilanteissa esitettiin tilanteen vaatimia emootioita, ei osallisille ajankohtaisia tai persoonallisia tuntemuksia.²¹ Tässä katsannossa seurallisuus perustui näyttämölliseen illuusion – piirre jota Rousseau'n kaltaiset mondeenin kohteliaisuuskulttuurin kriitikot suomivat. Ulkoisen käyttäytymisen muokkaaminen ja miellyttämisen koodien hallinta mahdollistivat tunteuttoman kohtaamisen epäpersoonallisella maaperällä, sosiaalisen lumeen maailmassa.

²⁰ *Chesterfield* 1892, s. 325–328.

²¹ *Richard Sennett, The Fall of Public Man* (London and Boston 1986), s. 39.